

Mürsəl İrəvanlı,
Yazıçı-publisist,
M. Qorki adına
Beynəlxalq
mükafat laureatı
Gəncə şəhəri

(əvvəli ötən sayımızda)

Qeyd etmək lazımdır ki, Ağa Məhəmməd xanın yürüşündən sonra gürcü qoşunları hələ də özlərinə gəlməmişdilər. Tarixi ədəbiyyatda o zaman Gəncəyə gələn gürcü qoşunlarının əksəriyyətinin ayaqyalın və silahsız olması barədə məlumat vardır. Müttəfiqlər buna laqeyd qala bilməzdilər. Qarabağlı İbrahim xan Ümmə xan imkanları dairəsində Aleksandrın qoşunlarının zəruri ərzaq və silahlə təmin olunmasına kömək etdilər.

Müttəfiqlərin qoşunları ilə Gəncə qoşunlarının ilk toqquşması hər iki tərəfdən böyük tələfata səbəb oldusa da, gəncəlilər sayca daha çox olan düşmənin qarşısında tab gətirə bilməyib, qala divarlarının arxasında qorunmağa məcbur oldular. Gəncə qalasına sığınmış gəncəlilər düşməne ciddi müqavimət göstərdikləri üçün mühasirənin müddəti qeyri-müəyyən vaxta qədər uzana bilərdi. Odur ki, müttəfiqlərin qoşunları düşməni mühasirədə saxlamaqla bərabər, ətraf kəndləri qarət etməyə başladılar.

Gəncədəki "Şah Abbas məscidi"ndəki kitabələrin birində 1796-cı ildə gürcü qoşunlarının Gəncəyə hücum etdikləri zaman qarətə yol verdikləri barədə məlumat vardır.

Lakin Ağa Məhəmməd xanın hücumundan sonra Gürcüstan çox ağır vəziyyətə düşmüşdü. Məhz bunun nəticəsi idi ki, Gəncənin ilkin mühasirəsi uzun sürmədi. Çünki qoşunları sursatla təmin etmək üçün xəzinədə lazımı vəsait yox idi. Buna görə də II İrakli gürcü qoşunlarını Gəncədən geriye çağırmağa məcbur oldu. Lakin o, Gəncə qalısından 1795-ci ildə Tiflisdən aparılan gürcü əsirlərini azad etmək fikrindən dönməmişdi. Çox ehtimal ki, gürcü qoşunları geri dönerkən Cavad xanın əsir düşmüş oğlunu da elə bu məqsədlə İbra-

him xanın razılığı ilə Tiflisə aparılmışdılar.

mağlı tələb etdi. Yenice taxta çıxmış dövlət işlərinə alıxmamış XII Georgi Cavad xanla müharibə meydanında üzlaşmək istəmədi. Ona görə də Cavad xana məktub vasitəsi ilə Şəmşəddili Gəncəyə qaytaracağını bildirdi.

1801-ci ildə Gürcüstan Rusiya dövlətinin himayəsinə keçdikdən və bununla əlaqədar olaraq, Tiflisə xeyli rus qoşunlarının gəlməsindən sonra XII Georgi Gəncə xanlığına olan münasibətini tamamilə dəyişdi. Artıq Şəmşəddilin Gəncəyə qaytarılması barədə heç bir söz ola bilməzdi. Buna görə də Cavad xan 1802-ci ildə oğlu Uğurlu xanın başçılığı ilə Şəmşəddilə 500 nəfərdən ibarət qoşun dəstəsi göndərdi. Uğurlu xan buradan xeyli ailənin Gəncəyə köçməsinə nail oldu. Gürcüstanda olan rus qoşunlarının sərkərdəsi general Georgi Cavad xandan öz fikrindən əl çəkməyi təklif etdi. Lakin Cavad xan özünün haqlı olduğu

simi qurtarmamış varislər arasında Kartli-Kaxetiya hakimiyyəti uğrunda qızgın mübarizə başlandı. Əsas mübarizə II İraklinin oğlanları şahzadə Aleksandr və Georgi arasında gedirdi.

Qısa müddətdə Georgi öz rəqiblərinə qalib gələrək XII Georgi adı ilə hakimiyyət başına gəldi. Bu hadisədən sonra Kartli-Kaxetiya çarlığının siyasi və iqtisadi cəhətdən xeyli zəiflədiyini gören şahzadə Aleksandr Cavad xanın yanına pənah gətirdi. Bu vaxt Cavad xan dövlət işlərində təcürbəsi az olan XII Georgidən vaxtı ilə zəbt olunmuş Azərbaycan torpaqlarından Borçalı və Şəmşəddili Gəncə xanlığına geri qaytar-

mağlı tələb etdi. Yenice taxta çıxmış dövlət işlərinə alıxmamış XII Georgi Cavad xanla müharibə meydanında üzlaşmək istəmədi. Ona görə də Cavad xana məktub vasitəsi ilə Şəmşəddili Gəncəyə qaytaracağını bildirdi.

Bunla bərabər, Cavad xan ata-baba torpaqlarından olan Şəmşəddil barəsində onun işinə qarışmamasını Rusiya dövlətindən xahiş etdi. Cavad xan eyni zamanda Gürcüstan taxtına çıxmaq üçün şahzadə Aleksandra kömək edəcəyinə də söz verib, tədbirlər görməyə başladı.

Lakin Cavad xan özünün hakimiyyətinin təhlükə altında olduğunu hiss etmirdi. Tiflisdə olan rus qoşunlarının Gəncəyə yürüş etmək planının məxfi hazırlanmasına baxmayaraq, bundan Kartli-Kaxetiya çarlığının xəzinədarı İosif xəbər tutub, bu barədə rəğbət

ci təhlükə və qəsdlərdən qorumaq, ikincisi və ən vacibi isə firsət düşən kimi Qara və Xəzər dənizləri arasındakı torpaqların istilası vəzifələri qoyulmuşdu.

Sisyanov artıq 1803-cü ilin baharında Gəncə xanlığının işğalına dair planlar hazırlayırdı. Gəncə yürüşündə iştirak edəcək 6 batalyon və 12 topdan ibarət qoşun Sisyanovun şəxsi rəhbərliyi altında 1803-cü ilin noyabrın 20-də Tiflis yaxınlığındakı Soğanlıq kəndinə toplaşdı və noyabrın 22-də hərəkətə keçdi.

Noyabrın 29-da Şəmkiyə yetişən Sisyanov Cavad xana təslim olmaq tələbi ilə geniş bir məktub yollayır. Cavad xan rədd cavabı verdikdən sonra bu yazışma hələ bir ay davam edir.

Dekabrın 29-da Sisyanov sonuncu dəfə məktubla Cavad xana müraciət edir. Orada təslim şərtləri irəli sürülürdü: Cavad xan və Gəncə əhalisi rus təbəəliyini qəbul etməli, qalada rus qarnizonu yerləşdirilməli, Cavad xan ildə 20 min manat xərç ödəməli, rus ordusu ərzaqla təmin olunmalı, Şəmşəddilə və onun əhalisinə münasibətdə hər hansı iddiadan əl çəkməli, Cavad xanın oğlu Hü-

Başı bəlalı Gəncə

Sisyanov artıq 1803-cü ilin baharında Gəncə xanlığının işğalına dair planlar hazırlayırdı. Gəncə yürüşündə iştirak edəcək 6 batalyon və 12 topdan ibarət qoşun Sisyanovun şəxsi rəhbərliyi altında 1803-cü ilin noyabrın 20-də Tiflis yaxınlığındakı Soğanlıq kəndinə toplaşdı və noyabrın 22-də hərəkətə keçdi...

seynqulu xan Gürcüstana rus sərdarının yanına əmanət olaraq göndərilmişdi.

Nəhayət, 1804-cü ilin yanvarın 1-də Sisyanovun çağırdığı hərbi şura Gəncə qalasına qəti həmlə gününü təyin etdi. Yanvar ayının 3-ü, müqəddəs Ramazan bayramının ilk günü sühb erkən rus qoşunları hücumu başladılar. Ruslar iki kolonna ilə hücum edirdilər.

Qanlı döyüşlərdən sonra Gəncə işğal olundu. Müqəddəs Ramazan bayramında şəhid düşən Cavad xan 1804-cü ilin yanvarın 5-də oğlu Hüseyinqulu ağa ilə birlikdə Şah Abbas məscidinin həyatında torpağa tapşırıldı.

Beləliklə, XVIII əsrin 80-90-cı illərində Gəncə xanlığı ilə Kartli-Kaxetiya çarlığı arasında gərgin siyasi münasibətlər olmuşdur. Daxili şəraitdən və xarici amillərdən asılı olaraq bu münasibətlər gah yaxşılaşmış, gah da kəskinləşmişdir. Lakin feodal dövlətləri başçıların bu münasibətləri əsrlərdən bəri qapıbir qonşu yaşayan Azərbaycan və gürcü xalqlarının dostluq əlaqələrinin gətirib çıxarmışdır. Bu proses indi də davam edir.

Əsas düşməninin geriye çəkilməsindən istifadə edən Cavad xan İbrahim xan və Ümmə xanın yanına öz nümayəndəsini göndərmiş, onlardan Gəncə qalasını tərk etməyi xahiş etdi. Bunun müqabilində Cavad xan İbrahim xana müharibə xərci və tabelik rəmzi olaraq girov verəcəyinə də söz verdi. İbrahim xan şərtə razı oldu, eyni zamanda Cavad xana Gürcüstandan gətirdiyi 400 gürcü əsirini II İrakliyə qaytarmağı təklif etdi. Cavad xan buna da əməl edəcəyinə söz verdi. Tezliklə İbrahim xan Cavad xanın oğlu, 10 nəfərə yaxın adamını girov götürüb, 10000 manat pul təminat aldıqdan sonra Gəncə ətrafından qoşunlarını çəkdi

him xanın razılığı ilə Tiflisə aparılmışdılar.

Əsas düşməninin geriye çəkilməsindən istifadə edən Cavad xan İbrahim xan və Ümmə xanın yanına öz nümayəndəsini göndərmiş, onlardan Gəncə qalasını tərk etməyi xahiş etdi. Bunun müqabilində Cavad xan İbrahim xana müharibə xərci və tabelik rəmzi olaraq girov verəcəyinə də söz verdi. İbrahim xan şərtə razı

məsine səbəb olmadı. II İraklinin əmri ilə gəncələrin Tiflisdə və Kizixidə olan malları müsadirə edilib Tiflisdə saxlanıldı. Sənədlərin birində qeyd olunur ki, II İrakli gürcü əsirlərinin Gəncədə qoyub getdikləri pulları Cavad xan geri göndərməyincə həmin malların Tiflisdə saxlanılmasını əmr etmişdi.

1798-ci il yanvarın 11-də II İrakli vəfat etdi. Onun dəfn məra-

ması barədə heç bir söz ola bilməzdi. Buna görə də Cavad xan 1802-ci ildə oğlu Uğurlu xanın başçılığı ilə Şəmşəddilə 500 nəfərdən ibarət qoşun dəstəsi göndərdi. Uğurlu xan buradan xeyli ailənin Gəncəyə köçməsinə nail oldu. Gürcüstanda olan rus qoşunlarının sərkərdəsi general Georgi Cavad xandan öz fikrindən əl çəkməyi təklif etdi. Lakin Cavad xan özünün haqlı olduğu